

Stanko ANDRIĆ

**Rudina – Benediktinski samostan
sv. Mihaela Arkandžela**

Požega, 2020.

ISBN 978-953-8102-20-2

Izdavač: Hrvatski institut za povijest –
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i
Baranje

Serijski naziv: MONASTICUM SLAVONICUM,
SIRMIENSE ET BARANIENSE, vol. 1

207 str., 69 ilustracija. Prilozi: Kronološki
pregled, literatura, kazala

Cijena: 90 kn + PDV

Stanko ANDRIĆ

**Rudina – Benediktinski samostan
sv. Mihaela Arkandžela (Rudina – the
Benedictine Monastery of St. Michael the
Archangel)**

Požega, 2020

ISBN 978-953-8102-20-2

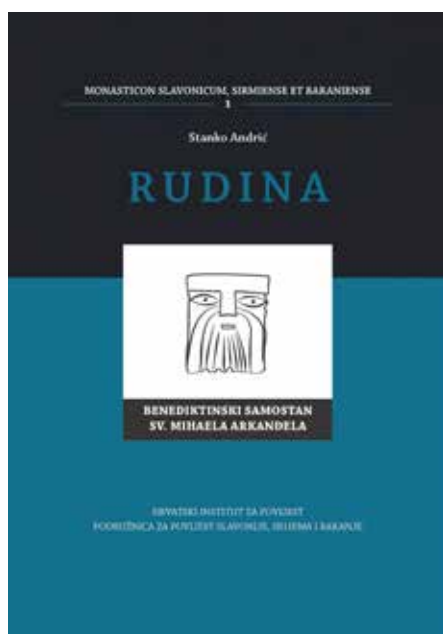
Publisher: Hrvatski institut za povijest –
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema
i Baranje (Croatian Institute of History –
Department for the History of Slavonia, Sirmia
and Baranya)

Series: MONASTICUM SLAVONICUM,
SIRMIENSE ET BARANIENSE, Vol. 1

207 pages, 69 figures. Appendices:
chronological outline, bibliography, indexes

Price: HRK 90 + VAT

Sredinom 2020. godine izašla je iz tiska omanja knjiga Stanka Andrića *Rudina – benediktinski samostan sv. Mihaela Arkandžela*. Riječ je, kako je već u predgovoru naznačeno, o prvoj u nizu monografija u seriji *Monasticum Slavonicum, Sirmiense et Baraniense* kojoj je cilj „...obraditi sve srednjovjekovne samostane desetak različitih crkvenih redova na zemljopisnom području moderne Slavonije, Srijema i hrvatskog dijela Baranje”. Ime Stanka Andrića i njegov sad već opsežan te značajan znanstveni doprinos proučavanju slavenskog srednjovjekovlja

poznati su vjerujem ne samo povjesničarima već i arheolozima i povjesničarima umjetnosti, i to ne samo naše zemlje već zasigurno medievalistima susjednih zemalja, prvenstveno onim mađarskim, a, usudio bi se reći, čak i kolegama koji se u svojim istraživanjima ne bave srednjovjekovnom poviješću međuriječja između Save i Drave. Iz tog razloga, a unatoč činjenici što se ova knjiga oslanja na njegov davni i daleko skromniji rad o rudinskom samostanu iz daleke 1998. godine, očekivanja su bila velika. Ako se tome doda kako se o rudinskoj opatiji zbog zanimljivosti njezinih materijalnih ostataka (čuvane „rudinske glave”) od sredine 20. st. pisalo daleko više nego o ikojem slavenskom samostanu,

In the middle of 2020, a small book by Stanko Andrić was published under the title „Rudina – benediktinski samostan sv. Mihaela Arkandžela” (“Rudina – the Benedictine Monastery of St. Michael the Archangel”). As stated in the preface, this is the first in a series of monographs entitled *Monasticum Slavonicum, Sirmiense et Baraniense*, aimed at “... covering all medieval monasteries of a dozen various religious orders in the geographical territory of modern Slavonia, Sirmia and the Croatian part of Baranya”. The name of Stanko Andrić and his

already extensive and significant scientific contribution to the study of the Slavonian Middle Ages, is known to historians as well as archaeologists and art historians, not only in our country, but certainly to medievalists in neighbouring states, primarily Hungarian, and I dare say even to colleagues who do not research the medieval history of the interfluvium of the Sava and Drava rivers. For this reason, and despite the fact that this book draws on his old and far more modest work on the Rudina monastery from as far back as 1998, the expectations ran high. Adding to this the fact that far more has been written about the Rudina Abbey due to its interesting material remains (the famous “head from Rudina”)

pri čemu su, rekao bih, prednjačili moji kolege povjesničari umjetnosti (u novije vrijeme i arheolozi), onda je jasno kako su ta očekivanja ne samo velika nego i brojna. Naravno, Stanko Andrić nije nas ni ovaj put razočarao. Sa zadovoljstvom možemo reći kako smo s ovom monografijom dobili još jedno vrijedno znanstveno djelo u kojem se zrcale najviši dometi hrvatske historiografske struke i zanata. No zbog čega je ovo djelo toliko vrijedno? One koji žele saznati nešto više o knjizi i njezinu sadržaju i nekim novim spoznajama, uputio bih na već objavljen, vrlo korektan te nadasve informativan prikaz Petra Seletkovića (*Povijesni prilozi* 60, str. 343–347), dok ću se ja zadržati na nekim drugim, iz moje perspektive vrlo značajnim aspektima. Naime, ovo je djelo vrijedno ne samo zbog što novih što starih spoznaja (premda je već sama inventura i smisleno ulančavanje i povezivanje svega do sada napisanog o Rudini zahtjevan zadatak, a ako se tome doda kako je dobar dio literature napisan na mađarskom jeziku, onda je takav pothvat vrijedan svakog divljenja), nego zbog još dva bitna razloga. Prvo, i ovo njegovo djelo sa stajališta pozitivističkog pristupa vraća se pomalo napuštenoj „dokumentarnoj povijesti”, onoj u kojoj se naglasak stavlja na iznošenje svih poznatih arhivskih i drugih vrela, sve do najmanjih krhotina, te, paralelno s time, u svjetlu do sada iznesenih teza, kritičko pretresanje i preispitivanje istih. I to je učinjeno na uzoran heuristički način. Ne udaljavajući se daleko od činjenica koje se nalaze u izvorima, on ih je jednostavno preciznim filološkim aparatom ogolio od svih njihovih s vremenom svjesno ili nesvjesno dodanih tumačenja i interpretacija. A takvih je bilo mnogo. Čitanje „između redaka”, domišljanja i razne konstrukcije opterećuju počesto, naravno i ne samo našu historiografiju, no možda su upravo na području slavonske monasteriologije, ili baš ovog konkretnog slučaja došli jače do izražaja. Česta nesretna okolnost u kojoj se susreću nedostatak većih i kontinuiranih cjelina arhivskih dokumenata i pouzdanih materijalnih tragova, s jedne strane, te patriotsko i pomalo romantičarsko nastojanje da se pošto-poto bar jedan devastirani spomenik srednjovjekovne Slavonije, zapravo čitave kontinentalne Hrvatske smjesti u okrilje ranije (srednjo)europske romaničke umjetnosti, navelo je brojne moje kolege, prvenstveno povjesničare umjetnosti, na prilično slobodna domišljanja o vremenu nastanka samostana, tipskim obilježjima građevinskih ostataka, ikonografskom

since the mid-20th century than about any other Slavonian monastery, primarily by my fellow art historians (and recently archaeologists), it is clear that the expectations are not only high but also myriad. Naturally, Stanko Andrić has not disappointed us this time either. We are pleased to say that this monograph is another valuable scientific work that reflects the highest achievements of the Croatian historiographical profession. But why ever is this work so valuable? I would like to refer those who expect or want to learn more about the book itself, its contents and some new knowledge, to the already published, quite apt and very informative review by Petar Seletković (*Povijesni prilozi* 60, pp. 343–347), while I will focus on some very important aspects from my perspective. Namely, this work is valuable not only because of new and old knowledge (although the stock-taking itself and meaningful integration and linking everything written so far about Rudina is a demanding task, particularly since a good part of the literature is written in the Hungarian language, which makes this undertaking is absolutely worthy of admiration), but also for two other important reasons. Firstly, from the point of view of the positivist approach, his work is a return to the somewhat abandoned “documentary history”, focused on presenting all known archival and other sources, down to the smallest of fragments, and in parallel, in light of the premises presented to date, on their critical examination and re-examination. And this was done in an exemplary heuristic way. Without departing from the facts contained in the sources, he used a precise philological apparatus and simply stripped them of all their interpretations added over time, whether consciously or unconsciously. It should be noted that there were many of them. Reading “between the lines”, imagination and various constructions often burden historiography, not only ours, of course, but perhaps they came to the fore in the very field of Slavonian monasteriology, or in this particular case. A common unfortunate circumstance combining a lack of substantial and continuous sections of archive documents and reliable material traces, on the one hand, and patriotic and comparatively romantic efforts to eventually place at least one devastated monument from medieval Slavonia, in fact the whole continental Croatia, in the fold of earlier (Central) European Romanesque art led many of my colleagues, primarily art historians, to quite liberal ideas about the time of origin of the monastery, the typical features of its

značenju i smislu rudinskih kamenih lica. Druge je pak medievaliste, mahom povjesničare, pitanje izvornih osnivača samostana, položaja njihovih posjeda itd., također navelo na preuranjene zaključke i stranputice. Stoga je to „vraćanje izvorima” i demontaža mnogih pogrešnih, što smjelih što neutemeljenih, konstrukcija pravo osvježenje. Vraćanje te s vremenom nabujale rijeke u usko, većim dijelom presahlo i isprekidano korito omanjeg brdskog potoka na obroncima Psunja, zasigurno nije ono što bi mnogi željeli vidjeti, no kada se pažljivo razgrnu sve zamršene i zapretene niti, te odvoje činjenice od više ili manje uvjerljivih tumačenja, ostaje upravo to zbir manje-više nerazpoznatljivih krhotina koje daju približnu, ali još uvijek nedovoljno pouzdanu sliku onoga što je bio samostan sv. Mihaela u Rudini. Kako se u takvim nastojanjima često implicite pod krinkom interdisciplinarnosti slobodno, a rekao bih gotovo i proizvoljno koriste rezultati pa i metode drugih povijesnih struka, smatram potrebitim na ovome mjestu upozoriti na već ranije izgovorene riječi Stanka Andrića, koji je simptome te boljetice još ranije dijagnosticirao: *Koliko god se činilo prirodno kada se arheolog ili povjesničar umjetnosti u svojoj interpretaciji i u svome zaključivanju potpomažu pisanim izvorima ili nalazima historiografije, koliko god bilo korisno kada oni poneku bjelinu u svojim predodžbama popune uz pomoć prikladna povijesnog podatka, nikako se ne može zanemariti činjenica da se pritom miješaju različite spoznajne sfere, različiti modusi rekonstrukcije prošlih stvarnosti. Pri takvu miješanju događa se svojevrsan kratki spoj, koji zapravo remeti ili sprečava usporedan i neovisan pristup proučavanom predmetu kroz različite discipline. Zato je brzopleta interdisciplinarnost često lošija opcija od dosljedne monodisciplinarnosti.* (Podvukao autor priloga.) *Preuranjeno kombiniranje podataka različita podrijetla loše je u prvom redu zato što ukida mogućnost da se prošle činjenice pouzdanije rekonstruiraju tako što će ih se dvostruko osvijetliti i pisanim, odnosno povijesnim, i materijalnim, odnosno arheološkim i umjetničko-povijesnim, svjedočanstvima. Dodatna je metodološka zamka takva kombiniranja što se kod njega u svojstvu dokaza posuđenih iz druge discipline ponekad preuzimaju puke pretpostavke, odnosno tvrdnje što se i same tek trebaju dokazati.*¹

structural remains, the iconographic significance and meaning of the stone faces from Rudina. Other medievalists, mostly historians, were also led to premature conclusions and digressions by the question of the original founders of the monastery, the locations of their estates, etc. Therefore, this “return to the sources” and dismantling of many a wrong constructions, either daring or unfounded, is truly like a breath of fresh air. Restoring this river, which swelled over time, to a narrow, mostly dried up and patchy bed of a small mountain stream on the slopes of Mt Psunj, is certainly not what many would like to see, but when all the intricate and convoluted threads are carefully unravelled, and facts separated from more or less convincing interpretations, there remains precisely a sum of more or less unrecognisable fragments that offer an approximate but still insufficiently reliable representation of what the monastery of St. Michael in Rudina actually was. Since such efforts often implicitly and readily, and I would say almost arbitrarily, use the results and methods of other historical professions under the guise of interdisciplinarity, I now consider it necessary to point out the words spoken by Stanko Andrić, who diagnosed the symptoms of this ailment: *However natural it may seem to see archaeologists or art historians using written sources or findings of historiography in their interpretations and conclusions, however useful it might be when they fill in some blanks in their assumptions with appropriate historical information, one cannot ignore the fact that different cognitive spheres and different modes of reconstruction of past realities are blended in the process. A kind of short circuit occurs during such blending, which in effect disrupts or prevents a parallel and independent approach to the studied subject through various disciplines. This is why rash interdisciplinarity is often a worse option than consistent monodisciplinarity.* (Underlined by the author of the article.) *Premature combining of information of different origins is poor primarily because it eliminates the possibility of reconstructing past facts more reliably by shedding double light on them both with written, i.e. historical, and material, i.e. archaeological and art-historical evidence. An additional methodological pitfall of such combining lies in occasional borrowing of mere assumptions from another discipline, or claims that have yet to be proven, all in the form of evidence.*¹

¹ Stanko Andrić, Arheolozi, povjesničari umjetnosti i povjesničari u istraživanju slavonskog srednjovjekovlja: prilog za bilancu uzajamnih dugovanja, <https://www.ipu>.

¹ Stanko Andrić, Arheolozi, povjesničari umjetnosti i pov-

Dakle, riječ je o gotovo „ekološkoj” odgovornosti sviju nas – nemojmo svojim nepažljivim postupcima kontaminirati ionako već složenu i tešku povjesnicu slavonskog, ali i ne samo slavonskog srednjovjekovlja. U tom smislu ovaj Andrićev tekst, uostalom kao i sve druge njegove radove, obilježava jedan ustrajan, gotovo pa ekološko-higijeničarski napor, koji nažalost po meni često među kolegama srodnih struka prolazi nezamijećen.

Drugi razlog, za mene osobno čak možda i značajniji ili bar jednako značajan, je taj što je ova knjiga lijepo napisana, odnosno što se Andrićeve literarne sposobnosti i ovdje iskazuju u punom svjetlu. Naime, ta vrsta historiografskog diskursa („blisko čitanje dokumenata”) u pravilu je suviše „suha”, teško prohodna i rijetko kada u toj mjeri atraktivna da može privući i čitatelja izvan užega specijalističkog medievalističkog kruga, odnosno rijetko kada se obraća i onoj široj skupini znatiželjnih, ali tek dijelom informiranih i motiviranih „laika” kakvim obiluje naša kulturna javnost. Bez obzira na svu zamršenost složenih topografskih, hidrogrfskih i raznih drugih toponima, gotovo pa nerazmrsivih rodbinskih i inih odnosa među akterima koji se spominju u dokumentima, ovo se djelo ne samo čita s lakoćom, već omogućava da se uz minimalan napor razumiju i pohvataju sve zapletene niti višestoljetnih veza među patronima, opatima, domaćim i stranim vlastelinima, njihovim familijarima i ostalom galerijom ponekad vrlo živopisnih likova (pavlini redovnik Stjepan koji se dao pokopati s papinskom bulom kojom mu se dopušta preseljenje u samostan u Rudini) koji pod prstima Stanka Andrića pred nama izranjaju iz mraka prošlosti. Tek iznimno, kako bi plastično prisposobio značaj prošlih događaja, on iskoračuje iz suzdržanog i opreznog znanstvenog diskursa: “Sve što se u okolici Rudine događalo otkako su Tamásy preuzeli udjele Pavla Podvrškog daje nam pravo i na slikovit zaključak: dirnuli su u osinjak” (S. Andrić, 2020, str. 70).

Zaključno, ako dobro i pažljivo čitamo i razumijemo ovu monografiju postat će nam jasno koliko je potrebna i vrijedna te zbog čega nadilazi uobičajenu razinu monografije odnosno sintetske studije. Kao i svako vrijedno djelo, ova knjiga ne samo što radi jednu veliku i prijeko potrebnu inventuru dosadašnjih spoznaja, stavova i raznoraznih mišljenja,

Therefore, all of us have an almost “environmental” responsibility – let us not contaminate the already complex and difficult history of the Slavonian, and not only Slavonian, Middle Ages with our careless actions. In this sense, this text by Andrić, just like all his other works, is marked by a persistent, almost environmental-hygienic effort, which, in my opinion, often goes unnoticed among colleagues from related professions.

The second reason, for me personally perhaps even more significant or at least equally important, is that this book is beautifully written, i.e. Andrić’s literary abilities are again expressed in full. Namely, this type of historiographic discourse (“close reading of documents”) is usually too “dry”, difficult to grasp and rarely appealing enough to attract readers outside the narrow specialist medievalist circle, i.e. it seldom addresses a wider group of curious, but only partially informed and motivated “laymen” abounding in our cultural public. Despite all the intricacies of complex topographic, hydrographic and various other place-names, of almost inextricable family and other relations among the persons mentioned in the documents, this work is not only easy to read, but requires minimal effort to understand and grasp all complex centuries-old links tying patrons, abbés, local and foreign squires, their familiars and other sometimes very flamboyant characters (the Pauline monk Stjepan who was buried with the papal bull allowing him to move to the monastery in Rudina) emerging from Stanko Andrić’s pen from the darkness of the past. He breaks out of a restrained and cautious scientific discourse only to underline the significance of past events: “Everything that happened in the vicinity of Rudina since the Tamásy took over Pavao Podvrški’s shares gives us the right to a vivid conclusion: they stirred up a hornets’ nest” (S. Andrić, 2020, p. 70).

In conclusion, if one reads this monograph well and carefully and understand it, one will become aware of its necessity and value, which is why it transcends the usual level of monographs or synthetic studies. Like any valuable work, this book not only provides an extensive and indispensable

jesničari u istraživanju slavonskog srednjovjekovlja: prilog za bilancu uzajamnih dugovanja (Archaeologists, Art Historians, Historians, and their Research on Slavonian Middle Ages: A Survey of Mutual Debts), <https://www.ipu.hr/article/hr/268/zbornik-ii-kongresa-hrvatskih-povjesnicara-umjetnosti-zagreb-2729-travnja-2006> [accessed 10/12/2021]

naravno nudeći i neke nove, vjernim marom i trudom pročišćene i ulaštene, nego i zato što nam još jednom baca svjetlo na šire stanje u našoj medievalistici. Pažljivo i oprezno, dobrohotno i s razumijevanjem, ona nas upozorava i opominje na opasnosti koje susrećemo prilikom ovakve vrste istraživanja, nudeći nam istovremeno putokaz kojim bi trebalo ići, ili barem granice koje ne bismo trebali prelaziti.

dr. sc. Predrag Marković, izv. prof.

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Zagreb

account of previous knowledge, points of view and various opinions, whilst offering some new ones, cleaned and polished with faithful care and effort, but also once again sheds light upon the wider state of affairs in our medieval studies. Carefully and cautiously, benevolently and understandingly, it warns and improves one of the dangers encountered in this type of research, while offering a roadmap to follow, or at least boundaries not to be crossed.

Predrag Marković, PhD, Assoc. Prof.
Department of Art History
Faculty of Humanities and Social Sciences
in Zagreb

(D. G.)

